

14.3.2019

EOAK/923/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Jarmo Hirvonen

HENKILÖTUNNUSTEN MERKITSEMINEN TUOMAS-JÄRJESTELMÄSTÄ TULOSTETTUUN LAUSUMAPYYNTÖÖN

1 KANTELU

Kantelija on arvostellut Pirkanmaan kärjäoikeuden menettelyä. Kantelija oli saanut kärjäoikeudesta 31.1.2018 päivätyn lausumapyynnön pesänselvittäjän määräämistä koskeneessa asiassa H 17/37470. Lausumapyynnössä oli mainittu kantelijan ja 34 muun asiassa osallisena olleen henkilön henkilötunnukset. Vastaava lausumapyyntö oli ilmeisesti lähetetty myös muille kirjeessä luetelluille henkilöille. Kantelija on katsonut tarpeettoman henkilötunnusten jakelun vaarantaneen tietoturvaa ja mahdollistaneen väärinkäytöksiä. Kysymys ei kantelijan mukaan tässä tapauksessa ollut edes pelkästään lähisukulaisista vaan osaksi kantelijalle entuudestaan tuntemattomista henkilöistä.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Pirkanmaan kärjäoikeuden laamannilta selvitys ja lausunto liitteineen. Selvityksessä on kerrottu seuraavaa:

Hakemus pesänselvittäjän määräämiseksi oli saapunut kärjäoikeuteen 16.11.2017. Asiaan osallisten (hakija sekä pesän muut osakkaat) nimet, henkilötunnukset ja tiedossa olleet osoitteet oli merkitty hakemukseen lukuun ottamatta yhtä turvakiellossa ollutta osoitetta. Kärjäoikeus oli varannut hakemuksessa mainittujen kuolinpesien osakkaille tilaisuuden antaa lausuma hakemuksesta. Lausumapyyntöön oli liitetty jäljennös hakemuksesta.

Kärjäoikeus oli kirjannut kantelussa tarkoitetun hakemuksen Tuomas-asiankäsittelyjärjestelmään Oikeusrekisterikeskuksen antamien Tuomas-järjestelmän kirjaamisohjeiden mukaisesti (jälj. myös Tuomas-ohjeet). Ohjeiden mukaan asianosaisista tuli kirjata vähintään nimi, asianosaislaji, henkilölaji, henkilötunnus, jos se oli ilmoitettu, y-tunnus, jos se oli ilmoitettu sekä asuin-kunta/kotipaikka.

Tuomas-järjestelmään kirjatut asianosaistiedot henkilötunnuksineen tulivat automaattisesti näkyviin järjestelmän muodostamaan lausumapyyntöön. Järjestelmän tuottamasta lausumapyynnöstä ei ollut kärjäoikeudessa manuaalisesti poistettu tietoja. Turvakiellon omaavan osakkaan osoitetietoja ei ollut kirjattu järjestelmään eivätkä ne olleet siirtyneet myöskään lausumapyyntöön.

Julkisuutta koskevassa Tuomas-ohjeiden kohdassa oli todettu, että asianosaisten yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot olivat nimi, ja jos henkilön yksilöimiseksi oli tarpeen, myös syntymäaika ja viime kädessä henkilötunnus. Ne olivat ohjeiden mukaan oikeudenkäynnin perustietoja, joiden julkisuudesta säädetään oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 2 luvussa.

Tuomas-ohjeissa todettiin, että henkilötunnus oli julkinen tieto. Tältä osin ohjeissa viitattiin korkeimman oikeuden ratkaisuun (KKO 2004:15). Ohjeiden mukaan oikeudenkäyntiasiakirjassa mainittua henkilötunnusta ei poisteta annettaessa oikeudenkäyntiasiakirja sen tilanneelle.

Lausunnossaan laamanni on katsonut, että asianosaisten henkilötietoja oli kantelussa tarkoitettussa tilanteessa käsitelty tuomioistuimen lakisääteisen tehtävän suorittamiseksi asianmukaisesti. Asianosaisten tarkka yksilöinti oli ollut tässä tapauksessa tärkeää, jotta tilaisuus lausuman antamiseen varattiin oikeille henkilöille. Kirjauksissa ja asiakirjojen laatimisessa oli noudatettu Tuomas-ohjeita.

Laamannin mukaan asiaa oli arvioitava yksinomaan oikeudenkäynnin julkisuuden näkökulmasta, jolloin arvioinnin lähtökohtana oli laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa. Henkilötunnukset ja yhteystiedot eivät olleet salassa pidettäviä tietoja (poikkeuksena turvakielto, jonka suojaama osoitetieto ei ollut asianosaisjulkinen, eikä sitä ollut kenellekään luovutettu). Asiaan osallisella olisi joka tapauksessa ollut oikeus saada tieto salassa pidettävistäkin asiakirjasta.

Laamannin mukaan kärjäoikeuden lausumapyynnöllä ei ollut ollut merkitystä asiaan osallisen tietosuojan kannalta, koska henkilötunnukset ja yhteystiedot olivat joka tapauksessa ilmenneet hakemuksesta, joka asiaan osalliselle oli toimitettu lausumapyynnön yhteydessä. Hakemuksen julkisten tietojen peittäminen asiaan osalliselta olisi ollut julkisuuslainsäädännön vastaista. Laamannin näkemyksen mukaan asiassa oli toimittu asianmukaisesti eikä menettely ollut vaarantanut kantelijan tietosuojaa.

Laamanni on katsonut lausunnossaan, ettei [henkilötietolaki](#) soveltunut tapaukseen. Tämä ilmeni laamannin mukaan siitä, että korkein oikeus oli ratkaisussaan KKO 2004:15 katsonut, ettei henkilötietolaki soveltunut vastaavaan asiaan.

Siltä varalta, että henkilötietolakia ja erityisesti sen 13 §:n 4 momenttia, jonka mukaan rekisterinpitäjän oli huolehdittava siitä, että henkilötunnusta ei merkitty tarpeettomasti henkilörekisterin perusteella tulostettuihin tai laadittuihin asiakirjoihin, olisi kuitenkin tullut soveltaa, laamanni on katsonut olleen tärkeää, että asiaan osalliset oli voitu henkilötunnuksen avulla luotettavasti yksilöidä. Pesän osakkailla oli voinut olla tarvetta saada toistensa osoitetiedot, mikäli he esimerkiksi olisivat halunneet tiedustella toistensa kantoja kuolinpesään liittyviin asioihin. Myöskään henkilötunnustietoja ei laamannin käsityksen mukaan voitu automaattisesti pitää tarpeettomina, koska pesän osakkaalla saattoi olla sellaisia velvollisuuksia pesän selvittämisen suhteen, jotka edellyttivät henkilötunnusten saamista.

Laamanni on huomauttanut lausunnossaan, että asioiden käsittely hidastuisi huomattavasti, mikäli käsittelijä joutuisi jokaisen Tuomas-järjestelmän tuottaman asiakirjaluonnoksen kohdalla arvioimaan jokaisen yksittäisen tiedon tarpeellisuutta. Kun tiedot on syötetty Tuomas-järjestelmään, ne siirtyvät automaattisesti lausumapyyntöön. Näin ollen järjestelmän tuottamat tiedot pitäisi erikseen manuaalisesti poistaa, mikäli niiden ei haluttaisi näkyvän asiakirjassa. Tietojen manuaalinen poistaminen massakäsittelynä tehtävistä hakemusasioiden asiakirjoista olisi laamannin mukaan varsin työlästä.

Käytettävissäni on ollut myös Pirkanmaan kärjäoikeuden laamannilta 28.2.2019 saadut Oikeusrekisterikeskuksen antamat Tuomas-järjestelmän kirjaamisohjeet (ohjeet kärjäoikeuksille), joihin laamannin lausunnossa on viitattu.

3 MERKITYKSELLISET SÄÄNNÖKSET

3.1 Oikeudenkäynnin asianosaisia koskevat tiedot ja niiden julkisuus

Oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetun lain (372/2010) 10 §:ssä, joka koskee myös Tuomas-järjestelmää, säädetään tietojärjestelmään tallennettavista henkilötiedoista. Säännöksen 1 momentin mukaan asianosaisesta luonnollisesta henkilöstä saa tietojärjestelmään perustietoina tallettaa henkilön nimen, henkilötunnuksen tai, jos sitä ei ole käytettävissä, tiedot syntymäajasta ja -paikasta, tiedot osoitteesta ja puhelinnumerosta tai muista yhteystiedoista sekä muut tietojärjestelmän käyttötarkoituksen kannalta tarpeelliset tiedot. Muusta asiaan osallisesta saa tallettaa ne tiedot, jotka ovat tarpeen tietojärjestelmän käyttötarkoituksen kannalta.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 4 §:n mukaan tiedot asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta, asian yksilöidystä laadusta, asian käsittelyn vaiheista sekä suullisen käsittelyn ajankohdasta ja käsittelypaikasta samoin kuin asianosaisen yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot ovat julkisia (oikeudenkäyntiä koskevat perustiedot). Lain 6 §:n mukaan tällaisten tietojen julkisuutta voidaan rajoittaa ainoastaan asianomistajan tai turvapai-
kanhakijan henkilöllisyyden osalta.

Edellä mainitun lain 7 §:n mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on pääsääntöisesti julkinen. Jokaisella on lähtökohtaisesti oikeus saada tieto julkisesta oikeudenkäyntiasiakirjasta. Mainitun lain 8 §:n mukaan hakemusasiassa oikeuteen toimitettu asiakirja tulee julkiseksi, kun asiaa käsittelevä tuomioistuin on sen saanut. Tuomioistuimessa laadittu oikeudenkäyntiasiakirja, kuten lausumapyyntö, tulee saman lainkohdan nojalla julkiseksi, kun se on allekirjoitettu tai vastaavalla tavalla varmennettu.

3.2 Henkilötunnusten käsittely

Vuoden 2018 loppuun saakka tietosuojan yleislaki oli henkilötietolaki (523/1999). Henkilötietolain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena oli toteuttaa yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia henkilötietoja käsiteltäessä sekä edistää hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista.

Henkilötietolain 2 §:n 1 momentin mukaan henkilötietoja käsiteltäessä oli noudatettava, mitä henkilötietolaissa säädetään, jollei muualla laissa toisin säädetä. Henkilötietolain 2 §:n 2 momentin mukaan henkilötietolakia sovellettiin henkilötietojen automaattiseen käsittelyyn.

Henkilötietolain 3 §:n määritelmien mukaan henkilötietojen käsittelyllä tarkoitettiin henkilötietojen keräämistä, tallettamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista, tuhoamista sekä muita henkilötietoihin kohdistuvia toimenpiteitä.

Henkilörekisterillä tarkoitettiin henkilötietolain 3 §:n 3 kohdan mukaan käyttötarkoituksensa vuoksi yhteenkuuluvista merkinnöistä muodostuvaa henkilötietoja sisältävää tietojoukkoa, jota käsitellään osin tai kokonaan automaattisen tietojenkäsittelyn avulla taikka joka on järjestetty kortistoksi, luetteloksi tai muulla näihin verrattavalla tavalla siten, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot voidaan löytää helposti ja kohtuuttomitta kustannuksitta.

Henkilötietolain 13 §:n mukaan henkilötunnusta saatiin käsitellä rekisteröidyn yksiselitteisesti antamalla suostumuksella tai jos käsittelystä säädettiin laissa. Lisäksi henkilötunnusta saatiin käsitellä, jos rekisteröidyn yksiselitteinen yksilöiminen oli tärkeää laissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi, rekisteröidyn tai rekisterinpitäjän oikeuksien ja velvollisuuksien toteuttamiseksi tai historiallista tai tieteellistä tutkimusta taikka tilastointia varten.

Henkilötietolain 13 §:n 4 momentin mukaan rekisterinpitäjän oli huolehdittava siitä, että henkilötunnusta ei merkitty tarpeettomasti henkilörekisterin perusteella tulostettuihin tai laadittuihin asiakirjoihin.

Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedtin 4.11.2008 tekemässä ratkaisussa ([1/4/07](#)) on todettu seuraavaa:

”Henkilötietolain 13 §:n 4 momentti edellyttää kuitenkin lisäksi, että rekisterinpitäjän on huolehdittava siitä, että henkilötunnusta ei merkitty tarpeettomasti henkilörekisterin perusteella tulostettuihin asiakirjoihin.

Henkilötunnuksen luovuttamista koskeva nimenomainen sääntely on kyseisessä pykälässä katsottu selvyuden vuoksi tarpeelliseksi, vaikka jo henkilötietolain 5 §:ssä säädetty huolellisuusvelvoite edellyttää, että rekisterinpitäjä aina käsittelee henkilötunnuksia siten, etteivät ne tule asiattomien saataville.

Huolellisuusvelvoitteen lisäksi on henkilötunnusta luovutettaessa otettava huomioon henkilötietolain 9 §:n 1 momentin sisältämä tarpeellisuusvaatimus, jonka mukaan käsiteltävien henkilötietojen tulee olla määritellyn henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta tarpeellisia (niin kutsuttu tarpeellisuusvaatimus).

Edellä mainittu tarpeellisuusvaatimus ja rekisterinpitäjän huolellisuusvelvoite ilmentävät lisäksi henkilötietolaissa omaksuttua rekisterinpidon itseohjautuvuuden ajatusta, mikä tarkoittaa, että rekisterinpitäjät pyrkivät oma-aloitteisesti huolehtimaan siitä, että henkilötietojen käsittely toteutetaan ottaen huomioon yksityisyyden suojaa turvaavat säännökset ja periaatteet.”

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa ei ole säännöstä, jonka perusteella henkilötunnus tai oikeudenkäyntiasiakirja, joka sisältää henkilötunnuksen, olisi pidettävä salassa.

3.3 Nykyisin voimassa olevat henkilötunnusten käsittelyä koskevat säännökset

Luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) [2016/679](#) (yleinen tietosuojasetus) 87 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat määritellä tarkemmin erityiset kansallisen henkilönumeron tai muun yleisen tunnisteen käsittelyn edellytykset. Tietosuojasetus edellyttää tältä osin sitä, että kansallista henkilönumeroa tai muuta yleistä tunnistetta on käytettävä noudattaen rekisteröidyn oikeuksia ja vapauksia koskevia asianmukaisia suojatoimia yleisen tietosuojasetuksen mukaisesti. Henkilötunnusta saa käsitellä tietosuojasetuksen 6 artiklan c alakohdan nojalla rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi. Tietosuojasetus siis edellyttää, että käsittelytehtävästä on säädetty laissa.

Tietosuojasetuksen soveltaminen on alkanut 25.5.2018. Sitä täydentävä tietosuojalaki ([1050/2018](#)) on tullut voimaan 1.1.2019. Samalla henkilötietolaki on kumottu.

Tietosuojalain 29 §, joka koskee henkilötunnuksen käsittelyä, vastaa sisällöltään edellä selostettua henkilötietolain 13 §:ää. Siltä osin kuin kysymys on henkilötunnuksen merkitsemisestä henkilörekisterin perusteella tulostettuihin asiakirjoihin, säännösten sanamuodoissa on kuitenkin normin adressaattia koskeva pieni ero:

- Henkilötietolaki 13 §:n 4 momentti: *”Rekisterinpitäjän on huolehdittava siitä, että henkilötunnusta ei merkitä tarpeettomasti henkilörekisterin perusteella tulostettuihin tai laadittuihin asiakirjoihin.”*
- Tietosuojalaki 29 §:n 4 momentti: *”Henkilötunnusta ei tule merkitä tarpeettomasti henkilörekisterin perusteella tulostettuihin tai laadittuihin asiakirjoihin.”*

Nykyinen lain sanamuoto on laajempi ja korostaa myös henkilötietojen käsittelijän (tuomioistuimet) vastuuta. Kysymys ei siis ole vain rekisterinpitäjän (Oikeusrekisterikeskus) vastuusta.

Tietosuojalain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen ([HE 9/2018 vp](#) s. 113–114) mukaan henkilötunnuksen käsittelyn perusedellytyksenä on, että rekisteröidyn yksiselitteinen yksilöiminen on tärkeää laissa mainitun tehtävän suorittamiseksi. Tämän vuoksi esimerkiksi pelkkä laissa säädetyn tehtävän helpompi tai nopeampi suorittaminen henkilötunnuksen avulla ei oikeuttaisi henkilötunnuksen käsittelyä, vaan käsittely olisi sallittua ainoastaan silloin, kun rekisteröidyn yksiselitteinen yksilöiminen on tärkeää tehtävästä suoriutumiseksi.

Samassa hallituksen esityksessä on niin ikään todettu (s. 114), ettei henkilötunnusta edelleenkään tule merkitä tarpeettomasti henkilörekisterin perusteella tulostettuihin asiakirjoihin eikä henkilötietoja ylipäänsäkään tule merkitä tarpeettomasti asiakirjoihin. Rekisterinpitäjän olisi siten hallituksen esityksen mukaan huolehdittava esimerkiksi siitä, että henkilötunnuksia ei merkitä näkyvästi postilähetyksiin.

Henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä on säädetty oma lakinsa ([1054/2018](#)), joka on tullut voimaan 1.1.2019. Lakia sovelletaan poliisin, syyttäjien, tuomioistuinten, Rikosseuraamuslaitoksen, Tullin, rajavaltoviranomaisten ja muiden toimivaltaisten viranomaisten toimintaan niiden käsitellessä henkilötietoja rikosasiassa. Lain 12 §:n 2 momentin mukaan henkilötunnusta ei rikosasioissakaan saa tarpeettomasti merkitä rekisterin perusteella tulostettuihin tai laadittuihin asiakirjoihin.

4 RATKAISU

Asiassa on kysymys siitä, onko Pirkanmaan kärjäoikeus menetellyt laillisesti jättäessään kantelussa tarkoitettuun Tuomas-järjestelmän tuottamaan kantelijalle postitse lähetettyyn lausumapyyntöön ja 34 sitä vastaavaan lausumapyyntöön näkyviin nimien ja osoitetietojen ohella asiaan osallisten henkilötunnuksien.

Asian arvioinnissa on keskeisesti kysymys siitä, ovatko oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta koskeneiden säännösten ohella henkilötietolain säännökset tulleet asiassa sovellettaviksi.

Kärjäoikeuden laamanni on lausunnossaan viitannut Tuomas-järjestelmän ohjeisiin ja lähtenyt siitä, että henkilötunnus on oikeudenkäynnin julkinen perustieto, jota järjestelmän ohjeiden mukaan ei tule poistaa oikeudenkäyntiasiakirjasta, jossa se on mainittu. Tältä osin ohjeissa on viitattu korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 2004:15. Mainittuun ratkaisuun viitaten laamanni on myös katsonut, ettei henkilötietolaki soveltunut asian arviointiin.

Koska asiaan osallisten henkilötunnukset oli mainittu hakemuksessa, jota kantelussa tarkoitettu lausumapyyntö oli koskenut ja koska mainittu asiakirja oli ollut lausumapyyntöön liitteenä, ei Tuomas-järjestelmän lausumapyyntöön automaattisesti merkitsemillä henkilötunnuksilla laamannin käsityksen mukaan tietosuojankaan kannalta tässä tapauksessa ollut itsenäistä merkitystä.

Arvioidessani henkilötietolain soveltamista nyt kysymyksessä olevassa asiassa totean ensinnäkin, että edellä mainitussa korkeimman oikeuden ratkaisussa on ollut kysymys tilanteesta, jossa toimittaja oli pyytänyt hovioikeudelta jäljennökset hovioikeuden eräissä rikosasioissa antamista tuomioista tuomiolauselmineen. Asiassa on ollut riitaa siitä, oliko vastaajien ja asianomistajan henkilötunnusten loppuosat ennen asiakirjojen luovuttamista peitettävä.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa on lähdetty siitä, että tuomioiden ja päätösten taltiokappaleita ei voitu pitää henkilötietolaisissa tarkoitettuna henkilörekisterinä, vaikka ne sisälsivät henkilötietolain 3 §:n 1 kohdassa tarkoitettuja henkilötietoja. Korkeimman oikeuden ratkaisu on perustunut siihen, ettei tuomioita ja päätöksiä tuomioistuimissa tuolloin käsitelty automaattisen tietojenkäsittelyn avulla eikä niitä ollut muutoinkaan järjestetty siten, että tiettyä henkilöä tai tiettyjä henkilöitä koskevat henkilötiedot voitaisiin mahdollisimman helposti löytää.

Päädyttyään edellä mainituilla perusteilla siihen, että henkilötietolaki ei tullut asiassa sovellettavaksi, korkein oikeus on ratkaisussaan todennut, että arvioitaessa henkilötunnusten loppuosien antamisvelvollisuutta lähtökohdaksi tuli ottaa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 1 §:n 1 momentista ilmenevä periaate, jonka mukaan viranomaisten asiakirjat ovat julkisia, jollei laissa erikseen toisin säädetä. Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 §:n 1 momentista ilmeni, että samaa periaatetta tuli noudattaa oikeudenkäyntiaineistonkin osalta. Viimeksi mainitun pykälän 2 momentin mukaan sovelletut lainkohdat ja tuomiolauselman olivat julkisia siinäkin tapauksessa, että tuomioistuin oli määrännyt oikeudenkäyntiaineiston muutoin pidettäväksi salassa. Korkein oikeus totesi ratkaisussaan, ettei laissa ollut säännöksiä, joiden nojalla henkilötunnusten loppuosat olisi tuomioista ja päätöksistä jäljennöksiä annettaessa poistettava.

Edellä selostetun korkeimman oikeuden ratkaisun antamisen jälkeen tuomioiden ja päätösten käsittelyn ja luovuttamisen painopiste on siirtynyt tietojärjestelmiin. Allekirjoitetuilla ratkaisutaltioidilla ei ole tietojärjestelmissä laadittujen ratkaisujen käsittelyssä enää vastaavaa merkitystä kuin kyseistä korkeimman oikeuden ratkaisua annettaessa. Myös ratkaisujen sisältöä ja tunnistetietoja koskevat hakuominaisuudet ovat kehittyneet niin, että ratkaisuja ja muita juttuun liittyviä asiakirjoja voidaan automaattisen tietojenkäsittelyn avulla entistä helpommin hakea asiaan osallisten henkilötietojen perusteella.

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen onkin 18.9.2017 tekemässään ratkaisussa ([EOAK/1473/2016](#)) pitänyt mainitun korkeimman oikeuden ratkaisun oikeusohjetta nykyisissä olosuhteissa vanhentuneena, koska tuomioistuinten käytössä olevat asianhallintajärjestelmät olivat merkittävilta osilta vaihtuneet ja voimaan oli tullut laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa. Tätä ennen oikeusasiamies Jääskeläisen 2.3.2011 ratkaisussa (2152/4/10) oli katsottu, ettei ollut aihetta epäillä käräjäoikeuden menetelleen virheellisesti, vaikka se oli hakemusasiassa lähettänyt asianosaiselle henkilötunnuksia sisältäneen listan perintöasian hakijoista ja asianosaisista. Asiassa käsitellyt tapahtumat edelsivät oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetun lain voimaantuloa, ja päätöksessä todettiin, että "tätä ennen muun muassa yleisten tuomioistuinten henkilörekistereistä, niihin talletettavasta tiedosta ja näiden tiedon käsittelystä ei ole ollut olemassa kaikin osin täsmällistä sääntelyä".

Koska nyt kysymyksessä olevassa asiassa kantelun kohteena on henkilörekisteristä tulostetun kirjeen sisältö ja lähettäminen eli tilanne, jota henkilötietolain 13 §:n 4 momentin säännös on nimenomaisesti koskenut, ja koska jäljempänä selostettavin tavoin ei ole perusteita katsoa, ettei henkilötietolakiä tällaisessa tapauksessa olisi tullut soveltaa, ei viimeksi mainittu kanteluratkaisu nähdäkseni sellaisenaan vaikuta kannanottoihini tässä asiassa.

Henkilötietolain 2 §:n 2 momentissa säädettiin edellä selostetuin tavoin siitä, minkälainen henkilötietojen käsittely kuului lain soveltamisalaan. Sen mukaan lakia sovellettiin henkilötietojen automaattiseen käsittelyyn, mutta myös muuhun henkilötietojen käsittelyyn silloin, kun henkilötiedot muodostivat tai niiden oli tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa. Lain 3 §:n 3 kohdan mukaan henkilörekisterillä tarkoitettiin käyttötarkoituksensa vuoksi yhteenkuuluvista merkinnöistä muodostuvaa henkilötietoja sisältävää tietojoukkoa, jota käsitellään kokonaan tai osin automaattisen tietojenkäsittelyn avulla taikka joka on järjestetty kortistoksi, luetteloksi tai muulla näihin verrattavalla tavalla siten, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot voidaan löytää helposti ja kohtuuttomitta kustannuksitta.

Käsitykseni mukaan tuomioistuinten käytössä olevia tietojärjestelmiä kuten Tuomas-järjestelmää voitiin kantelussa tarkoitettuna ajankohtana perustellusti pitää 31.12.2018 saakka voimassa olleessa henkilötietolaissa tarkoitettuna henkilörekisterinä. Tätä vastaavasti henkilötietoja sisältävien asiakirjojen laatimista Tuomas-järjestelmässä voitiin pitää henkilötietolaissa laissa tarkoitettuna henkilötietojen käsittelynä. Tuomas-järjestelmässä laadittujen asiakirjojen julkisuutta oli kantelussa tarkoitettuna ajankohtana arvioitava oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain nojalla kuten nykyisinkin, mutta sen lisäksi oli sovellettava henkilötietolain säännöksiä.

Asiassa ei ole epäselvyyttä siitä, että kantelussa tarkoitettu lausumapyyntö kaikkine merkintöineen on laamannin toteamin tavoin ollut julkinen oikeudenkäyntiasiakirja, johon kuka tahansa on voinut halutessaan tutustua. Selvää on myös, että varsinkin perhe- ja perintöoikeudellisissa asioissa, joissa asiaan osallisilla tyypillisesti esiintyy samoja suku- ja etunimiä, henkilötunnusten käyttö nimien ohella lisää oikeusvarmuutta ja vähentää virheiden mahdollisuutta. Henkilötunnusten käsittely Tuomas-järjestelmässä on siis nyt kysymyksessä olevassa hakemusasiassa ollut tärkeää ja tarpeellista. Keskeiseksi kysymykseksi kuitenkin jää, onko henkilötunnusten käsittely siten, että henkilötunnukset on kokonaisuudessaan jätetty näkyviin kantelussa tarkoitettuun lausumapyyntöön, ollut henkilötietolain mukaan sallittua.

Henkilötietolain 13 §:ssä oli edellä selostetuin tavoin nykyisin voimassa olevan tietosuojalain 29 §:n sisältöä vastaavasti säädetty henkilötunnuksen käsittelystä. Henkilötunnusta sai käsitellä, jos rekisteröidyn yksiselitteinen yksilöiminen oli tärkeää esimerkiksi laissa säädetyn tehtävä suorittamiseksi. Rekisterinpitäjän oli kuitenkin huolehdittava siitä, että henkilötunnusta ei merkitty tarpeettomasti henkilörekisterin perusteella tulostettuihin tai laadittuihin asiakirjoihin.

Vaikka kantelussa tarkoitettussa jutussa henkilötunnusten käsittely on edellä todetuista syistä ollut henkilöiden yksiselitteiseksi yksilöimiseksi tärkeää ja tarpeellista, ei tässä tapauksessa kuitenkaan ole löydettävissä syytä, jonka perusteella henkilötunnusten merkitseminen lausumapyyntöön olisi ollut tarpeellista. Vaikka asiaan osallisten olisi laamannin katsomin tavoin, vastoin omaa käsitystäni, voitu olettaa tarvitsevan toistensa henkilötunnuksia, ne olivat jo näkyvissä hakemuksessa, jota lausumapyyntö koski. Hakemus oli laamannin toteamin tavoin julkinen eikä henkilötietolaki koskenut sitä. Henkilötunnusten toistaminen lausumapyyntöön, jota henkilötietolaki siis käsitykseni mukaan koski, ei näin ollen voinut olla tarpeen edes laamannin mainitsemasta syystä.

Kun Tuomas-järjestelmä siirtää lausumapyyntöön automaattisesti kaikki asianosaistietoihin merkityt henkilötiedot, edellyttää henkilötunnusten pois jättäminen laamannin lausunnon mukaan henkilötunnusten poistamista asiakirjasta yksitellen. Tämä seikka antaa käsitykseni mukaan perustellun aiheen järjestelmän kehittämiseksi siten, että henkilötunnusten siirtäminen asiakirjaan ei tapahtuisi automaattisesti vaan edellyttäisi erityistä tämän vaihtoehdon valintaa ennen uuden asiakirjan luomista Tuomas-järjestelmässä.

Se seikka, että henkilötunnusten poistaminen asiakirjasta on Tuomas-järjestelmässä laamannin lausunnossa todetuina tavoin hankalaa, on omiaan johtamaan siihen, että henkilötunnuksia jää lausumapyyntöihin ja muihin asiakirjoihin tarpeettomasti. Kysymys on täältä osin pikemminkin järjestelmän ominaisuuksista koskevasta rekisterinpitäjän (Oikeusrekisterikeskus) menettelystä kuin yksittäisen kärjäsihteerin tai hänen työparinaan toimivan tuomarin moitittavasta toiminnasta.

Kantelun tutkimisen yhteydessä huomioni on kiinnittynyt myös siihen, ettei kärjäoikeuden laamannin 28.2.2019 oikeusasiamiehen kansliaan toimittamissa Tuomas-järjestelmän kirjaamisohjeissa (ohjeet kärjäoikeuksille) ole lainkaan käsitelty järjestelmää yleisen tietosuoja-asetuksen tai uuden tietosuojalain kannalta. Ohjeissa, joiden pituus PDF-versiona on 178 sivua, ei mainita missään muodossa sanoja henkilötieto, henkilörekisteri tai tietosuoja. Ohjeilla saattaisi kuitenkin olla oma merkityksensä myös edellä mainittujen säädösten asettamien henkilötietojen käsittelyä koskevien vaatimusten toteuttamisen kannalta.

Rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän välisen suhteen järjestämisestä on säädetty yleisen tietosuoja-asetuksen 28 artiklassa. Yleisestä tietosuoja-asetuksesta seuraa velvoitteita suoraan myös henkilötietojen käsittelijälle. Yleisen tietosuoja-asetuksen 29 artiklan mukaan henkilötietojen käsittelijä tai kukaan rekisterinpitäjän tai henkilötietojen käsittelijän alaisuudessa toimiva henkilö ei saa käsitellä henkilötietoja muutoin kuin rekisterinpitäjän ohjeiden mukaisesti.

5 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 4 esittämäni käsityksen henkilötunnusten käsittelystä Tuomas-järjestelmässä Pirkanmaan kärjäoikeuden, oikeusministeriön ja Oikeusrekisterikeskuksen tietoon.

Pyydän oikeusministeriötä ilmoittamaan minulle 30.9.2019 mennessä, mihin toimenpiteisiin tämä päätökseni on mahdollisesti antanut aihetta.